

Wojciech Góralski, Piotr Wiśniewski

Sprawowanie sakramentu namaszczenia chorych w uchwałach synodów polskich po Soborze Watykańskim II

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 41/1-2, 93-113

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. WOJCIECH GÓRALSKI, Ks. PIOTR WIŚNIEWSKI

SPRAWOWANIE SAKRAMENTU NAMASZCZENIA CHORYCH W UCHWAŁACH SYNODÓW POLSKICH PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Treść: Wstęp. I. Elementy sakramentu. 1. Materia i forma. 2. Czas i miejsce sprawowania. II. Obrzęd sakramentu. 1. Obrzęd zwykły. 2. Obrzęd sprawowany podczas mszy św. 3. Obrzęd sprawowany w wielkim zgromadzeniu liturgicznym. III. Wiatyk. IV. Odnotowanie faktu udzielenia sakramentu. Zakończenie.

Wstęp

Sobór Watykański II dzięki swoim pracom i uchwałom w dziedzinie liturgii przyczynił się bardzo skutecznie do podjęcia jej odnowy, także w poszczególnych Kościołach lokalnych. Konkretnym wyrazem tej odnowy stały się w wielu Kościołach partykularnych uchwały synodów prowincjonalnych i diecezjalnych. Synody polskie, wypowiadając się w przedmiocie liturgii, miały już więc przed sobą posoborową wizję odnowy tej doniosłej dziedziny życia chrześcijańskiego.

Podstawą odnowy stała się soborowa konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”, która w n. 14 wyraźnie stwierdza, iż Matka Kościół pragnie wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych¹. Ta nowa istota liturgii wypływa z pełnej koncepcji Kościoła, do którego należy nie tylko hierarchia, ale wszyscy wierni².

Nowa, soborowa wizja Kościoła przyniosła także zmianę w naświetleniu problemu synodów w Kościele. Wskazano tutaj przede wszystkim na apostołstwo wiernych świeckich i konieczność ich pełniejszego udziału w życiu Kościoła. Synody stworzyły szerokie warunki do wspólnego poruszania problemów zarówno przez duchownych, jak i przez świeckich,

¹ Zob. *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium* n. 14. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski, Pallottinum 1986 s. 40-69.

² Zob. D. Zi m o Ń, *Liturgia w diecezji katowickiej w 5 lat po Synodzie*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 14:1981 s. 62.

a także dostarczyły okazji do konfrontowania myśli i stanowisk w wielu sprawach².

Nowy model synodów diecezjalnych odznacza się m.in. dążeniem do wdrażania uchwał Soboru Watykańskiego II do Kościołów lokalnych, zmniejszeniem akcentu norm prawnych, podejmowaniem w szerokim kontekście problematyki duszpasterskiej, wspólnym przygotowywaniem projektów uchwał synodalnych przez duchownych i świeckich, udziałem świeckich w obradach synodu, wreszcie dłuższym niż dotychczas czasem trwania synodu⁴. Kodeks prawa kanonicznego, promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 r., zarysował nowy, posoborowy model synodu diecezjalnego. Zasadniczą zmianą w stosunku do kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. jest możliwość udziału osób świeckich w pracach synodalnych, tak iż synod jest zgromadzeniem całego ludu Bożego⁵.

Jeśli chodzi o same synody, to do dnia dzisiejszego opublikowano, wraz z dokumentacją, uchwały synodów następujących diecezji: wrocławskiej, poznańskiej, gdańskiej, warszawskiej, katowickiej, krakowskiej, gnieźnieńskiej, lubelskiej, częstochowskiej, tarnowskiej, koszalińsko-kołobrzeskiej, lubaczowskiej, kieleckiej i płockiej. Należy pamiętać, że w diecezji poznańskiej odbyły się już dwa synody, podobnie w diecezji wrocławskiej. Teksty uchwał synodów: gnieźnieńskiego, lubaczowskiego, I synodu prowincji krakowskiej, II synodu wrocławskiego i synodu wrocławskiego ukazały się bez dokumentacji, jako teksty nieoficjalne do użytku wewnętrznego.

Wśród wielu zagadnień podejmowanych przez synody polskie ważną wydaje się problematyka sakramentów św., w tym sakramentu namaszczenia chorych. Przewija się ona w uchwałach wszystkich rodzimych synodów posoborowych z wyjątkiem I synodu prowincji krakowskiej. Przedmiotem niniejszego studium jest właśnie sakrament namaszczenia chorych w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II.

I. Elementy sakramentu

Wśród elementów składowych sakramentu namaszczenia chorych należy wyróżnić: materię i formę sakramentu oraz czas i miejsce jego sprawowania.

³ Zob. W. G ó r s l s k i, *Czy synody są nadal szansą dla Kościoła?* Homo Dei 61: 1992 nr 2-3 s. 1-8.

⁴ Tamże.

⁵ Zob. W. W ó j c i k, *Synod diecezjalny w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, Prawo Kanoniczne 29: 1986 nr 1-2 s. 129; Por. W. G ó r a l s k i, *Instytucja synodu w kodeksie prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Prawo Kanoniczne 31: 1988 nr 3-4 s. 35-44.

1. *Materia i forma*

Materia i forma należą do podstawowych elementów sakramentu namaszczenia.

Zarówno w odniesieniu do materii, jak i formy, w okresie posoborowym wprowadzono szereg ważnych modyfikacji.

Tradycyjnie wyróżnia się materię dalszą i bliższą⁶. Materię dalszą stanowił dotychczas olej z oliwek odpowiednio poświęcony⁷. Należy jednak zauważyć, iż kodeks nie stwierdził jednoznacznie, że do ważności sakramentu olej musi być sporządzony z oliwek. Papież Paweł VI w konstytucji apostolskiej o namaszczeniu chorych *Sacram unctionem infirmorum* wskazuje, że olej z oliwek dotychczas był wymagany do ważności sakramentu. Papież wyjaśnia, iż zmiany tej dokonano na skutek licznych głosów biskupów w tej kwestii. Jednakże w dalszym ciągu materię stanowi z reguły olej z oliwek, ale gdy jest trudno dostępny, wówczas wolno stosować inny olej roślinny, o czym informuje n. 20 wprowadzenia do obrzędów namaszczenia: „Właściwą materią sakramentu namaszczenia chorych jest olej z oliwek albo, gdy okoliczności tego wymagają, inny olej roślinny”⁸. W związku z powyższym stwierdzeniem należy powiedzieć, że olej z oliwek nie jest wymagany do ważności sakramentu namaszczenia⁹.

Synody polskie bardzo mało mówią na temat materii sakramentu namaszczenia chorych wskazując jedynie, iż jest nią olej namaszczenia, konsekrowany przez biskupa w Wielki Czwartek¹⁰. Synod poznański mówi również o konieczności zmniejszania olejów każdego roku¹¹.

Warto zauważyć, iż kodeks prawa kanonicznego, w kan. 999 § 2, dopuszcza możliwość poświęcenia oleju przez kapłana. Taka możliwość istnieje jednak tylko w czasie sprawowania sakramentu.

Synody, idąc za prawodawcą kodeksowym, mówią o możliwości noszenia ze sobą oleju poświęconego przez kapłanów¹².

Synod lubaczowski stwierdza, iż każdy kapłan może nosić ze sobą olej poświęcony, tak aby w razie potrzeby mógł udzielić namaszczenia¹³. Do

⁶ Zob. E. Sztąfrowski, *Odnowione przepisy prawnoliturgiczne sakramentu namaszczenia chorych*, Prawo Kanoniczne 19: 1976 nr 3-4 s. 68-69; Zob. także E. Sztąfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, T. 3, Warszawa 1986 s. 269.

⁷ Zob. kan. 937 kpk z 1917 r.

⁸ Por. *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1980 n. 20.

⁹ Zob. E. Sztąfrowski, *Odnowione przepisy prawnoliturgiczne*, jw. s. 69.

¹⁰ Zob. *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, Poznań 1972 (odtąd: Synod Poznański) st. 628 s. 176.

¹¹ Tamże.

¹² Zob. kan. 1003 § 3 kpk.

¹³ Zob. *Synod Archidiecezji w Lubaczowie 1992*, Lubaczów 1992 (mps w Kurii Diec. w Zamościu) odtąd: Synod Lubaczowski) st. 174 § 4 s. 71.

noszenia przez kapłanów przy sobie oleju poświęconego zachęca również II synod wrocławski¹⁴ i IV synod tarnowski¹⁵. II synod gdański zaś orzeka, iż „oleje święte należy przechowywać w miejscu godnym i łatwo dostępnym dla wszystkich księży, pracujących w parafii”¹⁶.

Gdy zaś chodzi o formę sakramentu, to w tej kwestii wypowiada się jedynie I synod poznański wskazując na przepisany ryt w nowym rytuale polskim: „Do czasu zapowiedzianej reformy obrzędu namaszczenia chorych (por. KL 75) należy przestrzegać rytu podanego w nowym Rytuale polskim oraz w zbiorze «De cura infirmorum»”¹⁷.

Paweł VI w konstytucji apostolskiej o namaszczeniu stwierdza: „Sakramentu namaszczenia chorych udziela się chorym, namaszczając ich na czole i dłoniach olejem z oliwek lub stosownie do okoliczności innym olejem roślinnym, należycie poświęconym, wymawiając tylko jeden raz następujące słowa: Przez to święte namaszczenie niech Pan w swoim nieskończonym miłosierdziu wspomóż cię łaską Ducha Świętego. Pan, który odpuszcza ci grzechy, niech cię wybawi i łaskawie podźwignie”¹⁸.

Konstytucja o namaszczeniu mówi także, iż w nagłym wypadku wystarczy dokonać tylko jednego namaszczenia na czole, albo na innej części ciała, którą można namaścić, wymawiając całą formułę¹⁹.

Szafarz powinien dokonywać namaszczeń bezpośrednio własną ręką. Gdy jednak przemawia na tym poważna racja, mówi kan. 1000 § 2, wolno posłużyć się odpowiednim narzędziem, np. pędzelkiem lub czymś podobnym²⁰.

Należy zauważyć, że ta nowa forma sakramentalna nawiązuje do tekstu formy trydenckiej, a także do słów św. Jakuba²¹. Mówi, że „sakrament

¹⁴ *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty*, Włocławek 1994 (odtąd: II Synod Włocławski) st. 271 s. 82.

¹⁵ Zob. *IV Synods Diecezji Tarnowskiej. Ad imaginem Ecclesiae universalis (Lumen gentium 23)*, Tarnów 1990 (odtąd: IV Synod Tarnowski) st. 187 § 4 s. 128.

¹⁶ Zob. *Statuty II Synodu Gdańskiego*, Gdańsk-Oliwa 1976 (odtąd: II Synod Gdański) st. 276 s. 75.

¹⁷ Zob. *I Synod Poznański* st. 635 s. 178.

¹⁸ Zob. P a w e ł VI, *Konstytucja apostolska o sakramencie namaszczenia chorych „Sacrum unctionem infirmorum*. W: *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1980 s. 12; Zob. B. M o k r z y c k i, *Kościół w oczyszczeniu*, Warszawa 1986 s. 239.

¹⁹ P a w e ł VI *Konstytucja apostolska o namaszczeniu*, jw. s. 13; zob. także J. S t e f a ń s k i, *Sakrament chorych w reformie Soboru Watykańskiego II*, Poznań 1988 s. 159.

²⁰ Zob. kan. 1000 § 2 kpk; Zob. także P. H e m p e r e k, *Sakrament namaszczenia chorych* W: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*. T. 3. Lublin 1986 s. 178.

²¹ Zob. Jk 5, 14-15; Zob. także J. S z u r l e j, *Reforma sakramentu chorych*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 7: 1974 s. 297.

namaszczenia chorych jest lekarstwem nie tylko dla duszy, ale i dla ciała. Duszy bowiem udziela odpuszczenia grzechów i łaski, a umęczonemu ciału pocieszenia, pokrzepienia i zdrowia”²².

2. Czas i miejsce sprawowania

Zgodnie z praktyką Kościoła, sakramentu namaszczenia chorych można udzielać w każdym czasie. Jeżeli zachodzi potrzeba, może być ono przyjmowane kilka razy w życiu²³. Na taką możliwość wskazuje również kodeks prawa kanonicznego z 1983 r.²⁴.

Ustawodawcy synodalni jednoznacznie wskazują, że właściwym czasem przyjęcia sakramentu namaszczenia jest ten, kiedy chory ma pełną świadomość.

II synod poznański, idąc za nauką Soboru Watykańskiego II podkreśla, że porą odpowiednią na przyjęcie tego sakramentu nie jest ostateczne zagrożenie utraty życia, ale poważna choroba bądź starość²⁵. W związku z tym, mówi dalej synod, temat troski o chorych należy regularnie poruszać w katechezie i przepowiadaniu²⁶. Troska ta spoczywa na pierwszym miejscu na najbliższej rodzinie²⁷. Należy pouczać wiernych, aby nie odkładali przyjęcia tego sakramentu na ostatnie chwile życia²⁸. Ustawodawca mówi, że duszpasterze powinni regularnie odwiedzać chorych, najlepiej co miesiąc, i udzielać im sakramentów św.²⁹.

II synod gdański poucza, aby duszpasterze często mówili wiernym o tym, że sakrament chorych należy przyjmować we właściwym czasie, z pełną świadomością i pobożnością³⁰. Prawodawca równocześnie przestrzega, aby nie odkładać przyjęcia tego sakramentu na ostatnią chwilę życia³¹.

Kodeks prawa kanonicznego mówi również o roli rodziny chorego i najbliższego otoczenia. Zobowiązuje bliskich chorego, aby umożliwili choremu przyjęcie namaszczenia w odpowiednim czasie³².

²² Zob. J. Szurlej, *Reforma sakramentu chorych*, jw. s. 297.

²³ Zob. B. Nadolski, *Liturgika. Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, T. 3, Poznań 1992 s. 148.

²⁴ Zob. kan. 1004 § 2 kpk

²⁵ Zob. *II Synod Poznański* st. 26 s. 291; Por. *Konstytucja „Sacrosanctum Concilium”* n. 73.

²⁶ Zob. *II Synod Poznański* st. 27 s. 292.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Zob. *II Synod Gdański* st. 270 s. 74; Por. *III Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 1974 (odtąd: III Synod Warszawski) st. 44 s. 123-124; Por. *Synod Włocławski* st. 167 s. 228.

³¹ Zob. *II Synod Gdański* st. 270 s. 74.

³² Zob. kan. 1001 kpk.

I synod katowicki, w odróżnieniu od pozostałych synodów, bardzo konkretnie podaje czas namaszczenia chorego. Orzeka, iż „należy udzielać go chorym bezpośrednio po spowiedzi, a przed przyjęciem Ciała Pańskiego”³³.

I synod koszalińsko-kołobrzeski, podobnie jak poprzednie zgromadzenia synodalne, mówi, że duszpasterze powinni często pouczać wiernych o właściwym czasie przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych³⁴. Synod podkreśla, iż właściwy czas może przyczynić się do owocnego przeżycia sakramentu³⁵.

Synod jednocześnie wzmiankuje o możliwości kilkakrotnego namaszczenia w tej samej chorobie³⁶. Ustawodawca synodalny, idąc za kan. 1004 § 2 stwierdza, iż jeśli następuje nawrót lub poważne pogorszenie się stanu zdrowia chorego, można ponownie udzielić namaszczenia³⁷. Synod następnie dodaje, iż namaszczenia można udzielać kilka razy „wiernym w wieku sędziwym co pewien czas”³⁸.

Jeśli chodzi zaś o miejsce udzielania namaszczenia chorych, to zasadniczo jest nim mieszkanie chorego. Wskazują na to poszczególni ustawodawcy synodalni, którzy sporo uwagi poświęcili temu, w jaki sposób należy przygotować mieszkanie.

I synod poznański wskazuje, iż na przyjęcie kapłana należy przygotować mieszkanie we właściwy sposób: „W pobliżu chorego należy ustawić stół nakryty białym obrusem, na nim umieścić należy krzyż i dwie zapalone świece, naczynie z wodą święconą i kropidłem, naczynie z czystą wodą do obmycia palców, talerz z sześcioma zwiwkami waty oraz naczynie z solą i kawałkiem chleba dla otarcia palców”³⁹. Podobnie wypowiadają się w tej kwestii: IV synod tarnowski⁴⁰, I synod koszalińsko-kołobrzeski⁴¹, synod lubaczowski⁴² oraz XLII synod płocki⁴³.

³³ *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice-Rzym 1976 (odtąd: I Synod Katowicki) st. 2. 613 s. 67.

³⁴ *Zob. I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, Koszalin 1986-1990 (odtąd: I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski) st. 561 s. 87.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże st. 562 s. 87.

³⁷ Tamże; Por. kan. 1004 § 2 kpk

³⁸ *Zob. I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski* st. 562 s. 87.

³⁹ *Zob. I Synod Poznański* st. 634 s. 177-178; Por. *Sakramenty chorych*, jw. n. 54.

⁴⁰ *Zob. IV Synod Tarnowski* st. 191 § 1 s.128.

⁴¹ *Zob. I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski* st. 570 s. 88.

⁴² *Zob. Synod Lubaczowski* st. 178 § 1 s. 71.

⁴³ *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991)*, Płock 1991 (odtąd: XLII Synod Płocki) st. 374 s. 68.

Oprócz domu chorego, miejscem sprawowania sakramentu namaszczenia może być też kościół czy szpital⁴⁴.

II synod poznański zaleca udzielać sakramentu namaszczenia w kościele z okazji ważniejszych zgromadzeń liturgicznych, takich jak: dni chorych, rekolekcje, misje św., odpust parafialny, msze św. dla chorych⁴⁵. Przy czym synod podkreśla, że chodzi o tych, którzy nie są obłożnie chorzy i mogą przybyć do kościoła o własnych siłach⁴⁶.

Jeżeli chodzi o pobyt chorych w szpitalu, to synody zachęcają, aby przyjąć sakrament namaszczenia przed pójściem do szpitala.

Synod lubaczowski zaleca wiernym, którzy udają się na leczenie szpitalne, aby – w przypadku niebezpiecznej choroby – przyjęli sakrament namaszczenia w domu⁴⁷.

II synod wrocławski stanowi, iż „powinno zwracać się uwagę domownikom, aby kierując chorego do szpitala zadbali o przyjęcie przez niego sakramentu namaszczenia chorych, o ile to możliwe w swojej parafii, przed pójściem do szpitala”⁴⁸. Podobnie na ten temat wypowiada się IV synod tarnowski⁴⁹ i II synod częstochowski⁵⁰.

Synod krakowski stwierdza z kolei, iż wiele racji przemawia za tym, by chory, którzy wymaga leczenia zamkniętego, przyjął sakrament namaszczenia przed pójściem do szpitala. Niejednokrotnie bowiem kapłan ma utrudniony dostęp do chorego, zaś przebywanie na wspólnej sali może budzić u chorego skrępowanie⁵¹. Dlatego też zgromadzenie synodalne zobowiązuje duszpasterzy, by uświadamiając ten fakt chorym, a także ich rodzinom, wprowadzili w parafii zwyczaj przyjmowania sakramentów św. przed pójściem do szpitala⁵².

Synod wskazuje zatem na dom chorego jako właściwe miejsce sprawowania sakramentu. Podkreśla zarazem, że dom z tej racji jest właściwym miejscem namaszczenia, gdyż łatwiej wówczas można kogoś zachęcić do przyjęcia sakramentu, a zwłaszcza tego, u którego życie religijne pozostawia wiele do życzenia.

⁴⁴ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, T. 3, jw. s. 148.

⁴⁵ Zob. *II Synod Poznański* st. 27 s. 292.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Zob. *Synod Lubaczowski* st. 179 s. 72.

⁴⁸ Zob. *II Synod Wrocławski* st. 274 s. 83.

⁴⁹ Zob. *IV Synod Tarnowski* st. 192 s. 128.

⁵⁰ Zob. *II Synod Diecezji Częstochowskiej. Chrystus światłem, Maryja wzorem*, Częstochowa 1987 (odtąd: II Synod Częstochowski) st. 2. 3. 61 s. 108.

⁵¹ Zob. *Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej. Communio et communicatio*, Kraków 1983 (odtąd: Synod Krakowski) st. 28 s. 305.

⁵² Tamże.

Doświadczenie duszpasterskie potwierdza, że postawa chorego wobec sakramentu namaszczenia wiąże się ściśle z całokształtem życia religijnego⁵³. Z zasady tam, gdzie życie religijne jest rozwinięte, mówi prawodawca, tam nie ma trudności z przyjęciem sakramentu chorych⁵⁴. Natomiast w sytuacji, gdy ktoś przez całe życie zaniedbywał spowiedź i komunię św., trudno się dziwić jego niechęci do tego sakramentu⁵⁵. W takiej sytuacji zaleca ustawodawca, aby najpierw odbudować życie religijne chorego⁵⁶.

Synod chce powiedzieć, iż najodpowiedniejszym miejscem sakramentu jest dom chorego, najbliższa rodzina, która może wywrzeć wpływ na chorego i na jego postawę.

Poszczególni ustawodawcy synodalni wskazują, iż miejscem sprawowania sakramentu namaszczenia chorych może być również miejsce wypadku drogowego, jeżeli istnieje nagle niebezpieczeństwo śmierci.

Synod lubaczowski orzeka, że „jeśli nagle zaistnieje niebezpieczeństwo utraty życia na skutek wypadku drogowego lub jakiegokolwiek innego, należy natychmiast zawiadomić kapłana, aby udzielił sakramentu namaszczenia⁵⁷. To samo w tej kwestii stanowi IV synod tarnowski⁵⁸, synod wrocławski⁵⁹, synod krakowski⁶⁰, I synod koszalińsko-kołobrzeski⁶¹, II synod gdański⁶², II synod częstochowski⁶³ i II synod wrocławski⁶⁴.

II. Obrzęd sakramentu

Na tym odcinku odnowa soborowa wniosła duże modyfikacje. Zaproponowano przede wszystkim kilka różnych wariantów, które wybiera szafarz w zależności od konkretnej sytuacji, dotyczącej chorego.

Obrzęd sakramentu namaszczenia chorych przewiduje potrójny schemat celebracji: obrzęd zwykły⁶⁵, obrzęd sprawowany podczas mszy św.⁶⁶, obrzęd sprawowany w wielkim zgromadzeniu liturgicznym⁶⁷.

⁵³ Tamże, s. 26 s. 304.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Zob. *Synod Lubaczowski* st. 180 § 1 s. 72.

⁵⁸ Zob. *IV Synod Tarnowski* st. 193 § 1 s. 128.

⁵⁹ Zob. *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995 (odtąd: Synod Wrocławski) st. 66 s. 297.

⁶⁰ Zob. *Synod Krakowski*, st. 32 s. 305-306.

⁶¹ Zob. *I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski* st. 564 s. 88.

⁶² Zob. *II Synod Gdański* st. 275 s. 75.

⁶³ Zob. *II Synod Częstochowski* st. 2. 3. 62 s. 108.

⁶⁴ Zob. *II Synod Wrocławski* st. 271 s. 82.

⁶⁵ Zob. *Sakramenty chorych*, jw. nn. 86-103.

⁶⁶ Tamże nn. 107-106.

⁶⁷ Tamże nn. 107-116.

Taką możliwość sprawowania sakramentu namaszczenia chorych przewidują ustawodawcy synodalni w Polsce. Nie podają oni wszakże kwestii samego rytu namaszczenia, przy każdym z rodzajów obrzędu, wskazują natomiast na przepisany obrzęd w rytuale polskim⁶⁸.

1. Obrzęd zwykły

Obrzęd zwykły namaszczenia chorych może mieć miejsce w mieszkaniu chorego, w szpitalu, w domu opiekuńczym, w kaplicy, w kościele parafialnym⁶⁹.

Obrzęd zwykły składa się z liturgii słowa oraz liturgii samego sakramentu. Liturgię słowa tworzą: obrzędy wstępne, akt pokutny, czytania biblijne oraz modlitwa litanijna⁷⁰. Natomiast liturgię samego sakramentu stanowi: nałożenie rąk na chorego, modlitwa dziękczynna nad olejem, namaszczenie sakramentalne, modlitwa po zakończeniu oraz zakończenie obrzędu⁷¹.

Celebracja obrzędu powinna zostać dobrze przygotowana, zarówno ze strony celebransy jak i chorego oraz jego rodziny.

II synod częstochowski zwraca uwagę, iż zarówno duszpasterze jak i wierni są odpowiedzialni za niesienie pomocy sakramentalnej chorym. Najbliższe otoczenie chorego, a więc rodzina, sąsiedzi są odpowiedzialni za to, aby wezwać kapłana oraz przygotować mieszkanie i chorego do godnego sprawowania sakramentu namaszczenia⁷².

Kapłan mający udzielić namaszczenia powinien zapoznać się z sytuacją chorego, z jego stanem zdrowia, a następnie – jeśli to możliwe – wyjaśnić mu znaczenie sakramentu⁷³.

Jeżeli zachodzi potrzeba, kapłan winien wysłuchać spowiedzi sakramentalnej⁷⁴.

⁶⁸ Zob. *I Synod Poznański* st. 635 s. 178.

⁶⁹ Zob. J. Stefański, *Sakrament chorych w reformie*, jw. s. 161; Por. J. Stefański, *Liturgia sakramentu chorych według nowej struktury rytowej*, *Studia Gnesnensia* 5: 1979-1980 s. 217; Por. *Sakramenty chorych* jw. n. 88.

⁷⁰ Zob. *Sakramenty chorych* jw. nn. 90-96.

⁷¹ Tamże nn. 97-101; Szerzej na ten temat zob.: J. Stefański, *Sakrament chorych w reformie*, jw. s. 161-165.

⁷² Zob. *II Synod Częstochowski* st. 2. 3. 57 s. 107; Zob. *I Synod Koszalińsko-Kołobrzegi* st. 570 s. 88.

⁷³ Zob. *Sakramenty chorych* jw. s. 86; Por. *Synod Lubaczowski* st. 173 s. 70; Por. *IV Synod Tarnowski* st. 186 s. 127.

⁷⁴ Zob. *Sakramenty chorych* jw. n. 87.

2. Obrzęd sprawowany podczas mszy św.

Jedną z zasad posoborowej odnowy liturgii sakramentów jest powiązanie jej z Eucharystią⁷⁵. W związku z tym ustawodawcy synodalni wskazują na możliwość namaszczenia chorych w czasie mszy św.

I synod katowicki stanowi, iż w czasie mszy św. można udzielić sakramentu namaszczenia tym osobom chorym, które sobie tego życzą⁷⁶. II synod poznański zaleca udzielanie tego sakramentu w mszach św. dla chorych⁷⁷. Synod krakowski z kolei sugeruje, iż przewidziana przez odnowiony obrzęd możliwość sprawowania sakramentu namaszczenia w czasie mszy św., w szczególny sposób wskazuje na źródło skuteczności tego sakramentu, a także „zmyśla wprawdzie o wprowadzeniu chorego w zasięg zbawczego działania męki Chrystusa”⁷⁸. Synod informuje, iż upowszechnia się również praktyka celebrowania mszy św. w domu chorego⁷⁹.

Sprawowanie sakramentu namaszczenia w obrębie mszy św. nie różni się zasadniczo od obrzędu zwyczajnego. Namaszczania udziela się po Ewangelii i homilii⁸⁰. Homilię zaleca się w tej mszy św. celem wyjaśnienia sensu ludzkiego cierpienia oraz znaczenia tego sakramentu⁸¹. Obrzęd namaszczenia można zacząć od litanii⁸² albo od włożenia rąk⁸³, jeśli litania lub modlitwa powszechna będzie mieć miejsce dopiero po namaszczeniu. Podczas tej mszy św. chory oraz uczestnicy mogą przyjąć komunię św. pod dwiema postaciami⁸⁴. Na koniec celebrans może udzielić choremu i wszystkim obecnym specjalnego, uroczystego błogosławieństwa⁸⁵.

⁷⁵ Zob. Konstytucja „*Sacrosanctum Concilium*” n. 10; Por. *Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, Poznań 1986 n.l.

⁷⁶ Zob. *I Synod Katowicki* st. 2. 6.14 s. 67.

⁷⁷ Zob. *II Synod Poznański* st. 27 s. 292.

⁷⁸ Zob. *Synod Krakowski* st. 9 s. 300.

⁷⁹ Tamże st. 15 s. 301; Zob. *Sakramenty chorych*, jw. n. 104.

⁸⁰ Zob. B. M o k r z y c k i, *Kościół w oczyszczeniu* jw. s. 236; Por. E. S z t a f r o w - s k i, *Odnowione przepisy prawno-liturgiczne sakramentu*, jw. s. 76; Por. J. S t e f a n i - s k i, *Sakrament chorych w reformie*, jw. s. 165.

⁸¹ Tamże.

⁸² Kapłan zależnie od okoliczności może przystosować lub skrócić tekst litanii. Zob. *Sakramenty chorych*, jw. n/ 96.

⁸³ Kapłan w milczeniu kładzie ręce na głowie chorego. Jeżeli jest obecnych kilku kapłanów, każdy z nich może włożyć ręce na chorego. Tamże n. 97.

⁸⁴ Tamże n. 106.

⁸⁵ Zob. S. C z e r w i k, *Odnowa liturgiczna sakramentu namaszczenia chorych*. W: *Ludzie chorzy i starsi w Kościele*, Pod red. B. Dąbrowskiego, Warszawa 1981 s. 119.

3. Obrzęd sprawowany w wielkim zgromadzeniu liturgicznym

Udzielanie sakramentu namaszczenia chorych w wielkim zgromadzeniu liturgicznym jest zupełnie nową formą jego sprawowania. Do tej pory taka forma sprawowania namaszczenia chorych nie była znana⁸⁶.

Soborowa odnowa tego sakramentu wprowadziła szereg zmian, czego wyrazem jest specjalny ryt, zezwalający na udzielenie wspólnotowe tego sakramentu.

Sprawę tę reguluje również kodeks prawa kanonicznego, podając bardzo konkretne wskazania. W kan. 1002 kpk stanowi, iż wspólne namaszczenie chorych może być dokonywane według przepisów biskupa diecezjalnego. Chorzy jednak, mówi kodeks, muszą być odpowiednio przygotowani i wewnętrznie usposobieni do takiej formy sprawowania sakramentu⁸⁷.

To zagadnienie stało się również przedmiotem uchwał synodów polskich. Tak więc II synod wrocławski dopuszcza udzielenie sakramentu chorych grupie wiernych, należycie przygotowanych⁸⁸. Sprawowanie tego sakramentu, mówi synod, może mieć miejsce z okazji misji, rekolekcji, dni i pielgrzymek chorych⁸⁹. Również przy tej okazji, dodaje prawodawca, sakrament mogą przyjąć ludzie starsi⁹⁰.

II synod częstochowski poleca, by – w trosce o chorych – duszpasterze zorganizowali w okresie adwentu, wielkiego postu i w tygodniu miłosierdzia „dzień chorych”. Przy tej okazji, stwierdza ustawodawca synodalny, może mieć miejsce wspólne sprawowanie sakramentu namaszczenia⁹¹. Wspólne sprawowanie sakramentu chorych powinno być poprzedzone odpowiednią katechezą i spowiedzią sakramentalną⁹².

IV synod tarnowski wskazuje również w swoich uchwałach na wspólnotowe sprawowanie sakramentu namaszczenia⁹³. W myśl kan. 1002 kpk, mówi o konieczności odpowiedniego przygotowania do tego sakramentu, wskazując na katechezę i spowiedź sakramentalną⁹⁴.

Synod wrocławski zaleca, by zwłaszcza w większych parafiach udzielać wspólnie sakramentu namaszczenia chorych⁹⁵. Ustawodawca precyzuje, iż

⁸⁶ „Dotychczas udzielano tego sakramentu raczej kameralnie, prywatnie, w czterech ścianach i w cztery oczy, a więc do pewnego stopnia „konspiracyjnie”. Zob. J. Szurlej, *Reforma sakramentu chorych* jw. s. 298.

⁸⁷ Por. kan. 1002 kpk.

⁸⁸ Zob. II Synod Włocławski st. 269 s. 82.

⁸⁹ Tamże; Zob. J. Stefański, *Sakrament chorych* jw. s. 165-166.

⁹⁰ Zob. II Synod Włocławski st. 269 s. 82; Por. kan. 1002 kpk; Por. kan. 1004 § 1 kpk.

⁹¹ Zob. II Synod Częstochowski st. 2.3. 59 s. 108.

⁹² Tamże; Por. kan. 1002 kpk; Zob. także. *Sakramenty chorych* jw. n. 110.

⁹³ Zob. IV Synod Tarnowski st. 187 § 2 s. 128.

⁹⁴ Tamże; Por. kan. 1002 kpk.

⁹⁵ Zob. Synod Wrocławski st. 66 s. 296.

wspólnie należy udzielać tego sakramentu tylko tym osobom, które nie chorują obłożnie i mogą zostać przywiezione do kościoła⁹⁶. Synod wskazuje zarazem, iż najbardziej odpowiednim czasem tej formy sprawowania sakramentu byłyby dzień chorych, misje i rekolekcje⁹⁷.

Synod wskazuje także na znaczenie tej formy sprawowania sakramentu. Ta forma sprawowania liturgii sakramentu namaszczenia, mówi przewodawca synodalny, uświadamia chorym, że nie jest on sakramentem umierających oraz kształtuje postawę solidarności i więzi między ludźmi chorych i zdrowymi we wspólnocie Kościoła⁹⁸.

Synod krakowski zaznacza, iż w namaszczeniu chorych uwidacznia się właściwe wszystkim sakramentom znamię wspólnotowe⁹⁹. W tym bowiem sakramencie, mówi dalej synod, „cały Kościół poleca chorych cierpiącemu i uwielbionemu Panu”, a chorzy łącząc się z męką i śmiercią Chrystusa, przysparzają dobra ludowi Bożemu¹⁰⁰. Synod dodaje, iż zewnętrznym wyrazem tego społecznego wymiaru jest szersze dopuszczenie wiernych do sakramentu, możliwość sprawowania go równocześnie przez kilku kapłanów oraz udzielanie go jednocześnie wielu chorym¹⁰¹.

Synod lubaczowski akcentuje także wspólnotowe sprawowanie sakramentu chorych, poprzedzone odpowiednią katechezą i spowiedzią¹⁰².

Obrzędy namaszczenia sugerują, iż sakrament ten może mieć miejsce w czasie mszy¹⁰³ lub poza nią¹⁰⁴.

Podsumowując należy zauważyć, iż obrzęd, o którym mowa, bardzo wymownie podkreśla społeczny charakter sakramentu chorych, wyraża solidarność wspólnoty zdrowych z chorymi w diecezji, parafii lub jakimś zgromadzeniu.

III. Wiatyk

Wydaje się rzeczą oczywistą, że w tym miejscu nie można pominąć kwestii wiatyku, wiąże się bowiem bardzo ściśle z sakramentem namaszczenia chorych.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ Zob. *Synod Krakowski* st. 10 s. 300

¹⁰⁰ Tamże: Por. *Konstytucja „Lumen gentium”* n. 11; Por. *Drugi Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, Gniezno 1981 (odtąd: II Synod Gnieźnieński) st. 11 s. 44-45.

¹⁰¹ Zob. *Synod Krakowski* st. 10 s. 300.

¹⁰² Zob. *Synod Lubaczowski* st. 174 § 2 s. 71.

¹⁰³ Zob. *Sakramenty chorych*, jw. nn. 110-115.

¹⁰⁴ Tamże n. 116.

Katechizm Kościoła Katolickiego w numerze 1524 poucza, że tym, którzy kończą życie na ziemi Kościół ofiaruje wiatyk¹⁰⁵.

Specyfika wiatyku polega na tym, że przyjmuje go chrześcijanin w najbardziej decydującym momencie swego życia, w chwili przejścia z tego świata do wieczności¹⁰⁶.

Instrukcja o sakramencie chorych stwierdza, że wiatyk jest sakramentem umierających¹⁰⁷. Przyjęcie Ciała i Krwi Chrystusa w chwili śmierci ma szczególną wagę. Eucharystia bowiem jest zaczątkiem życia wiecznego i zmartwychwstania¹⁰⁸.

Eucharystia jest przejściem ze śmierci do życia¹⁰⁹. „Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskrzeszę w dniu ostatecznym”¹¹⁰, powiedział Chrystus.

Zagadnienie wiatyku omawia kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II z 1983 r. Kodeks zachęca do przyjmowania komunii św. na sposób wiatyku¹¹¹. Prawodawca kodeksowy mówi także o możliwości ponownego przyjęcia komunii św. w niebezpieczeństwie śmierci¹¹². Podkreśla ponadto, iż udzielania wiatyku nie należy odkładać¹¹³. Chorzy powinni być posileni Ciałem Chrystusa wtedy, gdy są w pełni świadomi¹¹⁴.

We wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym do obrzędów sakramentu namaszczenia czytamy: „Do przyjęcia wiatyku zobowiązani są wszyscy chrześcijanie, którzy mogą przyjąć Eucharystię”¹¹⁵. Ponadto wprowadzenie mówi, iż w niebezpieczeństwie śmierci wszyscy wierni mogą przyjąć komunię św.¹¹⁶. Zaleca się jednocześnie, aby wierni przed przyjęciem wiatyku odnowili przymierze chrztu świętego¹¹⁷.

¹⁰⁵ Zob. KKK n. 1524.

¹⁰⁶ Zob. Cz. Krakowiak, *O właściwe rozumienie wiatyku*, *Collectanea Theologica* 44: 1974 fasc. 3 s. 58-63; Zob. D. Sicard, *Le Viatique: perspective nouvelles? La Maison-Dieu* 113: 1973 s. 106; Zob. także. W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych*, T. 2. Lublin 1964 s. 76.

¹⁰⁷ Zob. *Sakramenty chorych*. Instrukcja (14 XII 1979). W: *Sakramenty uzdrowienia, Pomoce duszpasterskie w VI roku nowenny 1995/96*, Katowice 1995 s. 303.

¹⁰⁸ Zob. KKK n. 1524.

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ Por. J. 6, 54.

¹¹¹ Zob. kan. 921 § 1 kpk.

¹¹² Zob. kan. 921 §§ 2-3 kpk.

¹¹³ Zob. kan. 922 kpk.

¹¹⁴ Tamże.

¹¹⁵ Zob. *Sakramenty chorych* n. 27; Zob. Cz. Krakowiak, *O właściwe rozumienie wiatyku*, jw. s. 61.

¹¹⁶ Zob. *Sakramenty chorych* n. 27.

¹¹⁷ Tamże n. 28.

W n. 29 wprowadzenia stwierdza się, iż zwyczajnymi szafarzami wiatyku są: proboszcz i jego współpracownicy, kapelan szpitala i przełożony zakonny wspólnoty kleryckiej¹¹⁸. Mówi się tam dalej, iż w nagłej potrzebie wiatyka może udzielać każdy kapłan, ale za zgodą przynajmniej domniemaną właściwego szafarza¹¹⁹. Jeżeli zaistniałaby sytuacja, że nie ma kapłana, wiatyk może zanieść diakon albo akolita¹²⁰. Gdyby jednak nie było wyżej wymienionych osób, prawodawca stanowi, że wiatyk może zanieść każdy inny wierny, którego biskup wyznaczył do rozdawania wiernym komunii św.¹²¹.

W n. 26 wprowadzenia nadmienia się, że wiatyku można udzielać choremu podczas mszy św., gdy jest ona sprawowana w domu chorego, za zezwoleniem ordynariusza lub poza mszą św.¹²² Jeżeli jednak chory nie byłby w stanie przyjąć Eucharystii pod postacią chleba, można mu Ją podać pod postacią wina¹²³.

Obrzęd sakramentu chorych wyjaśnia następnie, że jeżeli nie odprawia się mszy św. w domu chorego, ale w kościele, wówczas po skończonej mszy św. pozostawia się Krew Pańską w odpowiednio zabezpieczonym kielichu i umieszcza w tabernakulum¹²⁴. Do chorego przynosi się Krew Pańską w szczelnie zamkniętym naczyniu, aby wykluczyć całkowicie niebezpieczeństwo rozlania¹²⁵. Jeżeli zaś chodzi o sposób udzielania, to należy wybrać taki, który bardziej odpowiadałby zaistniałym okolicznościom. Chory może przyjąć Krew Pańską, mówi obrzęd, pijąc Ją wprost z naczynka albo przez rurkę¹²⁶. „Kapłan może podać Krew Pańską również łyżeczką”¹²⁷. W razie, gdy po udzieleniu zostało trochę Najświętszej Krwi, szafarz winien Ją spożyć, dokonując również puryfikacji naczynia¹²⁸.

Obrzęd zaznacza, iż wszyscy uczestnicy obrzędu mogą również przyjąć komunię św.¹²⁹.

¹¹⁸ Tamże n. 29.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Tamże.

¹²¹ Tamże.

¹²² Tamże nn. 118-119; Por. *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, pod red. E. Sztáfrowskiego, T. 5. z 1, Warszawa 1974, s. 269-270.

¹²³ Zob. *Sakramenty chorych*, jw. nn. 118-119.

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ Tamże.

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ Tamże.

¹²⁹ Tamże n. 120.

Zagadnienie wiatyku podejmują w swoich uchwałach synody. Synod diecezji poznańskiej podkreśla więc, że „przyjęcie wiatyku przez chrześcijan znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci jest obowiązkiem z prawa Bożego”¹³⁰. Wiatyk godnie przyjęty, naucza synod, zapewnia chrześcijanowi wieczne uczestnictwo w życiu Chrystusa w wieczności¹³¹.

Synod mówi również o warunku przyjęcia wiatyku. W statucie 638 przypomina, że warunkiem przyjęcia wiatyku nie jest choroba, ale niebezpieczeństwo śmierci¹³². Wiatyku zatem wolno udzielać człowiekowi choremu przed operacją, skazanemu na śmierć, a także żołnierzom przed bitwą¹³³. Jeżeli jednak trwa niebezpieczeństwo śmierci, ustawodawca mówi, że wiatyk można przyjmować częściej, nawet gdy tego dnia przyjęto komunię św.¹³⁴.

Synod dalej precyzuje, iż prze przyjęciem wiatyku nie obowiązuje post¹³⁵.

Synod krakowski poświęca temu tematowi tylko trzy statuty. W statucie 11 swoich uchwał przypomina, że wiatyk jest sakramentem tych, którym grozi niebezpieczeństwo śmierci – „bez względu na to, czy rodzi się ono z choroby, czy też z innej przyczyny”¹³⁶. Wiatyku w związku z tym udziela się zarówno żołnierzom przeb bitwą, jak również skazanym przed egzekucją¹³⁷.

Statut 13 rozstrzyga przypadek niespodziewanej śmierci. Stwierdza, iż wiernym, którzy z różnych powodów znaleźli się niespodziewanie w bliskim niebezpieczeństwie śmierci, Kościół udziela sakramentu namaszczenia i wiatyku w jednym obrzędzie¹³⁸. Jednakże w dalszej części stanowi, iż w razie potrzeby należy sakrament namaszczenia i wiatyk poprzedzić sakramentem pokuty¹³⁹. Gdy niebezpieczeństwo śmierci jest bardzo bliskie, wówczas po spowiedzi sakramentalnej chory przyjmuje wiatyk¹⁴⁰. Sakramentu namaszczenia udziela się w tej sytuacji wówczas, jeżeli pozwalałby na to czas¹⁴¹. Gdyby jednak choroba uniemożliwiła przyjęcie komunii św., chorego należy zachęcić do sakramentu pokuty i namaszczenia olejem¹⁴².

¹³⁰ Zob. *Synod Poznański* st. 637 s. 178.

¹³¹ Tamże.

¹³² Tamże st. 638 s. 179.

¹³³ Tamże.

¹³⁴ Tamże st. 639 s. 179; Por. kan. 921 § 1 kpk.

¹³⁵ Zob. *Synod Poznański* st. 639 s. 179.

¹³⁶ Zob. *Synod Krakowski* st. 11 s. 300; Por. kan. 921 § 1 kpk.

¹³⁷ Zob. *Synod Krakowski* st. 11 s. 300.

¹³⁸ Tamże, st. 13 s. 300.

¹³⁹ Tamże.

¹⁴⁰ Tamże.

¹⁴¹ Tamże.

¹⁴² Tamże.

Synod w statucie 36, wypowiada się w kwestii stroju kapłana udającego się do chorego z wiatykiem. Obowiązuje mianowicie strój duchowny (sutanna) i liturgiczny (komża i stuła)¹⁴³.

Synod poleca jednocześnie przy zanoszeniu wiatyku używanie światła i dzwonka¹⁴⁴.

II synod diecezji lubelskiej temat wiatyku rozstrzyga w jednym statucie. Ustawodawca zwraca mianowicie uwagę, iż wiatyk jest uroczystą komunią św., którą chrześcijanin przyjmuje w niebezpieczeństwie śmierci¹⁴⁵. Do jego przyjęcia zobowiązani są wszyscy ochrzczeni, którzy mogą przyjąć komunię św.¹⁴⁶. W przypadku braku kapłana, wiatyk może zanieść choremu diakon albo osoba świecka, która posiada od biskupa specjalne uprawnienia do udzielania komunii św.¹⁴⁷.

Ustawodawca wskazuje również, że jeżeli jest to możliwe, wiatyku należy udzielać podczas mszy św., tak aby chory mógł przyjąć komunię św. pod dwiema postaciami¹⁴⁸.

I synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej rozważa zagadnienie wiatyku w dwóch krótkich statutach. W artykule 4 statutu 571, prawodawca synodalny stwierdza, iż przyjęcie wiatyku w niebezpieczeństwie śmierci jest obowiązkiem z prawa Bożego¹⁴⁹. Godnie przyjęty wiatyk zapewnia chrześcijanowi zbawienie, w myśl słów Chrystusa: „Kto przyjmie Ciało moje i pije Krew moją, ma życie wieczne, a Ja go wskreszę w dniu ostatecznym”¹⁵⁰.

W statucie 572 ustawodawca wspomina z kolei o obowiązku udzielania wiatyku. Spoczywa on na proboszczu i jego współpracownikach, a także na kapłanach, którym zlecono opiekę nad chorymi w szpitalach¹⁵¹.

II synod diecezji częstochowskiej dopuszcza możliwość powtórnego przyjęcia komunii św., tego samego dnia, ale jedynie w czasie Eucharystii¹⁵².

Synod, idąc za kan. 921 § 2 kodeksu prawa kanonicznego stwierdza, że wierni w niebezpieczeństwie śmierci mogą tego samego dnia przyjąć

¹⁴³ Tamże st. 36.

¹⁴⁴ Tamże.

¹⁴⁵ Zob. II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985, Lublin 1988 (odtąd: II Synod Lubelski) st. 221 s. 87-88.

¹⁴⁶ Tamże; Por. *Sakramenty chorych* jw. n. 27.

¹⁴⁷ Tamże.

¹⁴⁸ Tamże.

¹⁴⁹ Zob. I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski st. 571 s. 88; Por. kan. 921 § 1 kpk.

¹⁵⁰ Zob. I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski st. 571 s. 88; Por. J 6, 54; Por. KKK n. 152A.

¹⁵¹ Zob. I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski st. 572 s. 89; Zob. także *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, jw. s. 269. Szerzej na ten temat zob.: J. Stefański. *Sakrament chorych w reformie*, jw. s. 238-241.

¹⁵² Zob. II Synod Częstochowski st. 2. 3. 28 s. 98.

ponownie komunię św. na sposób wiatyku¹⁵³. Gdy jednak niebezpieczeństwo śmierci trwa dłużej, komunია św. może być udzielona jeszcze w następnych dniach¹⁵⁴.

Synod zachęca kapłanów, aby udzielali komunii św. pod dwiema postaciami, stosownie do możliwości i warunków¹⁵⁵.

Kan. 925 kodeksu prawa kanonicznego, mówiąc o komunii św. pod dwiema postaciami stwierdza, że należy jej udzielać tylko pod postacią chleba, albo zgodnie z przepisami liturgicznymi, pod dwiema postaciami. W przypadku konieczności można jej udzielać tylko pod jedną postacią¹⁵⁶.

Prawodawca poucza dalej, iż „komunię św. przyjętą na sposób wiatyku należy uważać za szczególnie wyraz udziału w tajemnicy (...) śmierci Pana oraz Jego przejścia do Ojca. Wierny, wzmocniony Ciałem Chrystusa, zostaje wsparty w swoim przejściu z tego świata zadatkami zmartwychwstania”¹⁵⁷.

W niebezpieczeństwie śmierci istnieje również możliwość przyjęcia komunii św. w Kościołach wschodnich prawosławnych, ale gdy nie ma możliwości dotarcia do własnego kapłana¹⁵⁸.

II synod diecezji gdańskiej, podobnie jak poprzednie synody, mówi o obowiązku przyjęcia wiatyku¹⁵⁹. Wierni w niebezpieczeństwie mają „ściśle obowiązek przyjęcia komunii św.”¹⁶⁰. Synod w statucie 279 orzeka, iż obowiązek udzielania wiatyku spoczywa na proboszczu i jego współpracownikach, a także na kapłanach, którym zlecono opiekę nad chorymi w szpitalach¹⁶¹.

Synod archidiecezji wrocławskiej powtarza w swoich uchwałach dyspozycje poprzednich synodów. W statucie 68 stwierdza, iż komunია św. w formie wiatyku jest szczególnym znakiem uczestnictwa w tajemnicy śmierci Chrystusa oraz Jego przejściu do Ojca¹⁶². Według tego stwierdzenia, wymownym wyrazem tej prawdy jest przyjmowanie wiatyku w czasie mszy św. sprawowanej w mieszkaniu chorego, „bowiem w niej sakramentalnie uobecnia się zbawcza śmierć Chrystusa i Jego chwalebne zmartwychwstanie”¹⁶³.

¹⁵³ Zob. kan. 921 § 2 kpk.

¹⁵⁴ Zob. kan. 921 § 3 kpk.

¹⁵⁵ Zob. II Synod Częstochowski st. 2. 3. 28 s. 98.

¹⁵⁶ Zob. kan. 925 kpk; Zob. *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne* jw. s. 240-241; Por. *Sakramenty chorych*, jw. n. 119; Szerzej na ten temat zob.: E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, T. 3, jw. s. 207-208.

¹⁵⁷ Zob. II Synod Częstochowski st. 2. 3. 32 s. 99.

¹⁵⁸ Tamże st. 2. 3. 33 s. 99.

¹⁵⁹ Zob. II Synod Gdański st. 278 s. 76.

¹⁶⁰ Tamże.

¹⁶¹ Tamże st. 279 s. 76.

¹⁶² Zob. Synod Wrocławski st. 68 s. 297.

¹⁶³ Tamże.

I synod diecezji katowickiej zezwala w swoich uchwałach na odprawianie mszy św. przy chorym z okazji udzielania wiatyku¹⁶⁴. Synod pozwala również na udzielenie komunii św. pod dwiema postaciami albo zgodnie z okolicznościami tylko pod postacią wina¹⁶⁵.

Ustawodawcy synodalni w Polsce wiele miejsca poświęcili tematowi wiatyku widząc w jego praktyce pogłębienie życia duchowego i podtrzymywanie stałej więzi chorego z Chrystusem.

Wiatyk został zalecony przez poszczególnych ustawodawców wszystkim wiernym, lecz przykład i zachęta w tej dziedzinie winna płynąć od duszpasterzy dla swoich wiernych oraz innych kapłanów.

IV. Odnotowanie faktu udzielenia sakramentu

Polskie synody posoborowe wiele uwagi poświęcają odnotowaniu faktu udzielenia sakramentu namaszczenia w księdze chorych.

II synod diecezji gdańskiej przypomina o obowiązku prowadzenia księgi chorych¹⁶⁶. W 281 statucie mówi, iż w księdze chorych należy odnotować fakt nawiedzenia chorego połączonego z udzieleniem mu sakramentów¹⁶⁷. Statut jednocześnie poleca, by w kartotece parafialnej wyraźnie odnotować fakt odmówienia przyjęcia sakramentów¹⁶⁸.

I synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w statucie 573 stanowi, iż w każdej parafii powinna znajdować się księga chorych, do której należy wpisywać nawiedzenia chorych wraz z udzieleniem sakramentów świętych¹⁶⁹.

Synod archidiecezji krakowskiej, podejmując zagadnienie prowadzenia parafialnej księgi chorych przypomina o obowiązku jej prowadzenia¹⁷⁰. Jednocześnie podkreśla, iż zwłaszcza w miastach, należy przestrzegać powiadamiania właściwej parafii o udzieleniu choremu sakramentu namaszczenia¹⁷¹.

II synod diecezji częstochowskiej z wielką troską zobowiązuje duszpasterzy, by fakt udzielenia choremu sakramentów świętych odnotowali w parafialnej księdze odwiedzin i zaopatrzenia chorych¹⁷².

¹⁶⁴ Zob. *I Synod Katowicki* st. 2. 6. 13. s. 67.

¹⁶⁵ Tamże.

¹⁶⁶ Zob. *II Synod Gdański* st. 281 s. 75.

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ Tamże.

¹⁶⁹ Zob. *I Synod Koszalińsko-Kołobrzeski* st. 573 s. 89.

¹⁷⁰ Zob. *Synod Krakowski* st. 35 s. 306.

¹⁷¹ Tamże.

¹⁷² Zob. *II Synod Częstochowski* st. 2. 3. 64 s. 108.

IV synod diecezji tarnowskiej poświęca omówionemu zagadnieniu jeden statut. W statucie 189 stwierdza, iż fakt udzielania sakramentów świętych powinien być odnotowany w parafialnej księdze odwiedzin i zaopatrzenia chorych¹⁷³.

II synod diecezji wrocławskiej sprawę prowadzenia parafialnej księgi chorych ujmuje w statucie 275¹⁷⁴. Synod przypomina o obowiązku prowadzenia księgi chorych także w szpitalach, sanatoriach i domach opieki społecznej¹⁷⁵.

Synod archidiecezji w Lubaczowie, mówiąc o sakramencie namaszczenia chorych, w statucie¹⁷⁶ nakłada na duszpasterza obowiązek odnotowania wzmianki o udzieleniu namaszczenia¹⁷⁶.

Archidiecezjalny synod poznański, podobnie jak poprzednie synody, zobowiązuje duszpasterzy do prowadzenia parafialnej księgi chorych¹⁷⁷. W statucie 651 stanowi, iż w księdze chorych należy na bieżąco uzupełniać spis osób chorujących w parafii, odnotowywać odwiedziny duszpasterskie, a zwłaszcza udzielenie sakramentów świętych¹⁷⁸.

Synod archidiecezji wrocławskiej poświęca parafialnej księdze chorych jeden statut (67)¹⁷⁹. Przypomina w nim duszpasterzom o obowiązku prowadzenia specjalnej księgi chorych w parafii¹⁸⁰. Winna ona zawierać wykaz osób poważnie chorych¹⁸¹, a także notatki o przyjętych przez te osoby sakramentów świętych¹⁸². Synod jednocześnie przypomina, iż należy przestrzegać obowiązku powiadamiania właściwej parafii o udzieleniu choremu sakramentów świętych¹⁸³.

Jak widać, poszczególni ustawodawcy synodalni zwrócili baczną uwagę na obowiązek prowadzenia parafialnej księgi chorych. Domagają się, by księga ta była prowadzona systematycznie i we właściwy sposób.

Zakończenie

Analiza posoborowego ustawodawstwa synodalnego w Polsce w przedmiocie sakramentu namaszczenia chorych pozwala stwierdzić, iż w od-

¹⁷³ Zob. *IV Synod Tarnowski* st. 189 s. 128.

¹⁷⁴ Zob. *II Synod Wrocławski* st. 275 s. 83.

¹⁷⁵ Tamże.

¹⁷⁶ Zob. *Synod Lubaczowski* st. 176 s. 71.

¹⁷⁷ Zob. *Synod Poznański* st. 651 s. 182.

¹⁷⁸ Tamże.

¹⁷⁹ Zob. *Synod Wrocławski* st. 67 s. 297.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ Tamże.

¹⁸² Tamże.

¹⁸³ Tamże.

niesieniu do większości zgromadzeń synodalnych prawodawcy diecezjalni z dużą precyzją wskazują na to, w jaki sposób realizować zalecenia Kościoła dotyczące tego środka uświęcenia. Konieczność odejścia od zwyczaju administrowania omawianym sakramentem w obliczu śmierci, od praktyki „ostatniego namaszczenia” a powrotu do pierwotnego zwyczaju udzielania sakramentu osobom poważnie chorym, a nie wyłącznie umierającym – to zasadnicze kwestie poruszane przez poszczególnych ustawodawców. Prawodawcy diecezjalni wskazują również na szafarza sakramentu, podmiot i miejsce jego sprawowania. Mimo to, bardzo mało uwagi poświęcają materii sakramentu oraz jego formie.

Z tekstów synodalnych jasno wynika, że nauka synodów jest skierowana do konkretnego, dziś żyjącego człowieka, aby nade wszystko zmienić jego mentalność w pojmowaniu tego sakramentu. Troska o człowieka chorego, świadczona przez Kościół, nie może zostać – zdaniem synodów – zredukowana jedynie do momentu rytualnego. Posługa sakramentalna jest przecież punktem docelowym, który musi być otoczony i poprzedzony całym kompleksem starań o chorego od strony czysto humanitarnej. Owocne korzystanie zaś z tego sakramentu domaga się długiego procesu wychowania do osobowego, świadomego i pełnego uczestnictwa w sakramentalnym namaszczeniu. Stąd wynika, zdaniem prawodawców synodalnych, konieczność poprawienia i odnowienia ogólnej sytuacji pastoralnej, dotyczącej sakramentu chorych, przemiany mentalności wiernych, odejścia od koncepcji „sakramentu umierania” czy „ostatniego namaszczenia”.

Synody wskazują także na nowy styl celebracji sakramentu namaszczenia, zamieszczony w nowym rytuale. Mając na uwadze wielkie dobro, wyświadczone w postaci rozbudowanego rytuału prawodawcy synodalni wskazują na szereg możliwości sprawowania sakramentu namaszczenia, których dotychczas nie znano. Najczęściej jednak mają na uwadze wspólnotowe sprawowanie namaszczenia z rąk dnia chorych, misji, rekolekcji, itp.

Analizując uchwały poszczególnych synodów zauważono również, iż prawodawcy wprowadzają wiele modyfikacji w zakresie przepisów, które znajdują się w obowiązującym obecnie kodeksie prawa kanonicznego, co musi mieć z kolei wpływ na przepisy przyszłego kodeksu.

Reasumując można powiedzieć, że prawodawcy poszczególnych synodów polskich poświęcili namaszczeniu chorych stosunkowo dużo miejsca. Analiza odnośnych postanowień synodalnych pozwala dostrzec szereg podobieństw w rozwiązaniach wielu synodów, co potwierdza tylko wagę problematyki.

Dokładnie analizując uchwały synodalne można zorientować się, że przesłanie zgromadzeń synodalnych jest przekazywane w trosce o in-

dywidualnego człowieka, żyjącego w określonych warunkach. Zatem postulat teologów, by synody po Soborze Watykańskim II dbały i troszczyły się o Kościół swego czasu i środowiska oraz odkrywały jego konkretne oblicze w jasno sprecyzowanych zadaniach, został w uchwałach synodów polskich w znacznej mierze zrealizowany.

Unzione degli infermi nei decreti dei sinodi polacchi dopo il Concio Vaticano II

Fra le numerose disposizioni dei decreti dei sinodi diocesani celebrati in Polonia dopo il Concilio Vaticano II un luogo assai principale occupano i sacramenti, tra l'altro il sacramento di unzione degli infermi. L'analisi della legislazione sinodale riguardante questo sacramento permette constatare che i legislatori diocesani prima di tutto cercano di cambiare la mentalità dei fedeli nel comprendere il ruolo del suddetto sacramento nella vita degli infermi. I sinodi indicano il nuovo stile della amministrazione del sacramento, prescritta nel nuovo libro rituale.

Gli autori nello loro studio presentano gli elementi della unzione degli infermi (la materia, la forma, il tempo e il luogo della celebrazione), le cerimonie e l'amministrazione del sacramento (il modo individuale, durante la messa, in numerosa assemblea liturgica), il viatico.